

UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” ALBA IULIA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE

EVANGHELIILE „COPILĂRIEI” LUI IISUS
Relecturi pascale ale originilor umane ale Mântuitorului

REZUMAT

Domeniul: Teologie

Pr. Conf. Univ. Dr. Alexandru Moldovan

Alba Iulia
2025

Sfintele Evanghelii în general – și istorisirile despre „copilăria” Mântuitorului în special – au avut asupra mea o fascinație deosebită încă din timpul studiilor universitare la Sibiu din mai multe motive: datorită caracterului lor special, deosebit, greu de integrat într-un gen literar anume, care nu e, în primul rând, istoriografic, ci teologic și spiritual, pentru caracterul lor excepțional, pentru legătura lor cu restul Evangheliilor în care sunt încadrate și, nu în ultimul rând, pentru că sunt texte încărcate de farmec și de poezie, dar și de o teologie profundă.

Timp îndelungat, pericopele din Mt 1-2 și Lc 1-2 au fost ignorate de exegeți și de comentatori, deoarece au fost considerate pagini de o valoare teologică modestă. Însă, începând cu a doua jumătate a secolului XX, au început să apară în cercetarea biblică studiile pe marginea Evangheliei „copilăriei”, acestea devenind tot mai numeroase. În pofida acestui fapt, încă e valabilă opinia exegetului american Raymond E. Brown care, în lucrarea sa „*La nascita del Messia secondo Matteo e Luca*” („*The birth of the Messiah*”, 1976), scria: „Putem spune că pentru cercetarea biblică, în neîntreruptul ei proces de înaintare în studiul și cunoașterea Sfințelor Evanghelii, *ultimele frontiere* care trebuiau depășite erau tocmai istorisirile despre nașterea și copilăria lui Iisus” (p. 9); „Potrivit caracterului lor popular, aceste istorisiri fascinante care vorbesc despre venirea magilor de la Răsărit la Betleem, despre o stea minunată care i-a călăuzit în călătoria lor, despre mesageri angelici care transmit oamenilor voia lui Dumnezeu, ar putea indica faptul că ne aflăm înaintea unor legende pioase care nu pot sluji mesajului teologic genuin al Evangheliei lui Hristos și susțin ideea că acest folclor, lipsit de o teologie profundă, ar putea interesa doar firile pietiste și persoanele simple. Rezultatul acestei abordări a fost păgubos pentru teologia Întrupării, deoarece istorisirile despre copilăria Mântuitorului au fost trecute cu vederea, sau abordate superficial, în cadrul cursurilor de Teologie care se desfășoară în Seminar și în facultate, în pofida faptul că absolvenții acestor școli urmează să devină slujitori ai Bisericii și să se confrunte cu aceste pericope evanghelice în fiecare an de Crăciun” (p. 10).

Această situație se regăsește peste tot, atât în spațiul învățământului teologic apusean, cât și în învățământul teologic românesc, în care aceste pericope sunt foarte ușor trecute cu vederea, sau tratate doar succint sau sumar: a se vedea „*Studiul Noului Testament. Introducere generală. Evangheliile după Matei și Marcu*” (Manual pentru Facultățile de Teologie din Patriarhia Română, I). București, Editura Basilica, 2022, 412-431; și „*Sudiul Noului Testament. Evangheliile după Luca și Ioan. Problema sinoptică. Faptele Apostolilor*” (Manual pentru Facultățile de Teologie din Patriarhia Română, II). București, Editura Basilica, 2023, 98-100.

Există puține cercetări și comentarii biblice pe marginea lor, dar acestea nu lipsesc cu desăvârșire: părinții profesori Constantin Preda (de la București), Ilie Melniciuc Piucă (de la

Iași) și Ioan Voineag (de la Brașov) le-au abordat din punct de vedere exegetic și teologic, iar lucrările sfinților lor au referințe bibliografice ample, nu doar la exegeții moderni și contemporani, ci și, mai ales, la operele patristice.

Un aspect la care exegeza biblică modernă este tot mai atentă în ultima vreme este acela al diferenței dintre faptul istoric în sine și relatarea acestuia într-o narațiune; acest lucru e valabil, cu precădere, pentru Evanghelia „copilăriei” Mântuitorului Hristos, al cărei gen literar nu e unul de natură istoriografică, ci spiritual-teologică. Cu toate acestea, interesul pentru faptul istoric nu lipsește cu desăvârșire; dimpotrivă, însă nu este cel predominant. Am încercat, pe parcursul cercetării mele, să acord o atenție sporită formării scrierilor biblice și evanghelice – în special, Evangheliei „copilăriei” – în care evenimentul istoric a fost „la început” (în ordinea cronologică) și „la urmă” sau „la sfârșit”, în ceea ce privește înțelegerea lui, evenimentul în sine fiind accesibil cu ajutorul textului și al tradiției biblice care a stat la baza alcătuirii lui.

Literatura de specialitate extrabiblică, în care sunt cuprinse istorisiri despre nașterea unor personaje celebre, a fost (și rămâne) la fel de importantă pentru analiza Evangheliei „copilăriei” lui Iisus. Literatura rabinică și targumică reprezintă „*Sitz-im-leben*”-ul istorisirilor despre copilăria Mântuitorului. Această Evanghelie are rădăcini adânci în Scripturile vechi și în literatura sacră a lui Israel, însă, în același timp, aceeași Evanghelie ne constrânge să privim la „evenimentul Hristos” în ansamblu și, cu precădere, la evenimentul central al operei Sale mântuitoare (care a fost Învierea), a cărei lumină răzbate până la locul în care S-a născut Iisus. Istorisirile despre copilăria Mântuitorului anticipează trama întregii Evanghelii – cu Mesia respins de iudei și acceptat de „un mic rest” sau de „o sfântă rămășiță” – și taina Sfintei Cruci care cuprinde în ea respingerea, prigonirea și uciderea Fiului Omului. Altfel spus, taina Crucii și a Învierii e cuprinsă deja în relatările despre copilăria lui Iisus, fapt care i-a determinat pe unii exegeți să considere Evanghelia „copilăriei” o „Evanghelie în miniatură”. Legătura primelor două capitole (Mt 1-2 și Lc 1-2) cu restul Evangheliei este fundamentală pentru înțelegerea sensului și a importanței teologice a celor dintâi. Evanghelia „copilăriei” Mântuitorului depinde – ca, de altfel, întreaga Evanghelie – de surse orale și scrise, iar rezultatul ajuns până la noi reprezintă lucrarea inspirată a aghiografului asupra acestor surse.

Aprofundarea și înțelegerea pericopelor din cuprinsul Evangheliei „copilăriei” lui Iisus – despre care cei mai mulți oameni mai știu câte ceva de la slujbele de Crăciun la care participă, din versurile colindelor și din arta sacră – reprezintă *obiectul principal* al cercetării mele. Aceste texte nu sunt „literatură pentru copii” și nici „legende pioase” bune și recomandate doar pentru sporirea evlaviei credincioșilor; nu sunt nici folclor cu iz romantic și patetic, bun doar pentru a satisface curiozitatea noastră legată de originile minunate ale Mântuitorului Hristos;

„În mod cert, nu e ușor să găsești în altă parte a Evangheliei o teologie care să fie prezentată într-o manieră atât de succintă și atât de bogată din punct de vedere al imaginației literare. Primele două capitole ale Evangheliilor după Matei și Luca stau pe picior de egalitate – prin capacitatea lor persuasivă – cu ultimele capitole ale Evangheliei, care cuprind istorisirile despre Pătimirile și Învierea Mântuitorului” (Raymond E. Brown, *„La nascita del Messia secondo Matteo e Luca”*, 37).

Sfinții Matei și Luca, fiecare în stilul său propriu, și-au început Evangheliile cu o reflecție teologică asupra „evenimentului Hristos” maturată în câteva decenii de trăire sau de experimentare a credinței creștine, de viață eclezială și de propovăduire misionară (Mt 28, 19). Chiar de la începutul istoriei evanghelice, experiența religioasă trăită de anumite personaje și de comunitatea creștină a fost transmisă posterității prin tradiții orale și, mai apoi, prin texte scrise. Aceste tradiții nu reprezentau doar o simplă amintire, ci erau „actualizate” sau (re)aduse în prezent în cadrul cultului creștin aflat în fază incipientă.

La fel au stat lucrurile și înainte de venirea lui Hristos în lume. Tradițiilor vechi, care au hrănit credința strămoșilor, li s-au adăugat altele mai recente, printr-un proces continuu, prin intermediul căruia evenimentele din vechime (cum au fost, de pildă, evenimentul Exodului și cel al exilului babilonic) erau în mod constant reelaborate și actualizate în istoria mai recentă. Acest proces s-a intensificat după repatrierea evreilor din exilul babilonic, perioadă în care s-a constituit fenomenul istoric numit „Judaism”. Atunci au fost reluate, recitite, reelaborate și retranscrise tradițiile vechi și textele din trecut, pentru ca nimic să nu se piardă din ceea ce constituia identitatea istorică și religioasă a lui Israel. Vechii evrei și primii creștini știau că Dumnezeu este întotdeauna fidel cuvintelor și făgăduințelor Sale (Lc 1, 54-55); a-ți aminti lucrurile pe care Domnul le-a săvârșit în trecutul poporului Său însemna a cunoaște, sau a recunoaște, ceea ce El a împlinit (sau a adevărat) „în zilele acestea din urmă” (Evr 1, 2). Sentimentul și convingerea fermă că Dumnezeu își împlinește cuvintele și făgăduințele conferă sens contradicțiilor și suferințelor timpului prezent și nutresc speranța în sosirea unui eveniment decisiv în care Dumnezeu va împlini, în mod plenar, făgăduințele Sale și va săvârși eliberarea definitivă a omului din păcat și din moarte.

Am încercat în cercetarea mea – în studiile și cărțile elaborate – să dialoghez cu exegeții din trecut (în special, cu Sfinții Părinți), dar și cu exegeții și comentatorii moderni și contemporani, pentru a descoperi sensuri noi (unde a fost cazul) textelor sfinte. Sunt de părere că un cercetător și un profesor de Teologie biblică e obligat să afle (pe cât e posibil) intenția pe care au avut-o aghiografii în scrierile lor – în cazul nostru, Sfinții Matei și Luca – scopul lor teologic (aceasta este componenta istorică a exegezei biblice), însă, și mai important este ca

cercetătorul biblic să nu lase textul uitat în trecut (chiar dacă au trecut deja mii de ani de la scrierea lui) și să-l „arhiveze” între lucrurile petrecute odinioară, ci să-i descopere legătura vie cu prezentul și cu viața concretă a credincioșilor. Înaintea textelor biblice, al căror autor este, în ultimă instanță, Dumnezeu Însuși, întrebarea legată de legătura dintre cele întâmplate în trecut și prezentul nostru nu este doar necesară, ci și obligatorie, căci răspunsurile acestui demers fac parte din însuși actul interpretării textului biblic. Acest fapt nu diminuează căutarea sau cercetarea biblică, ci îi conferă sens.

În ceea ce privește a doua direcție de cercetare, aceasta s-a orientat înspre temele anilor omagiali propuse de Sfântul Sinod al Bisericii noastre și s-a concretizat în studiile pregătite și publicate cu prilejul Simpozionului internațional (ISSTA) organizat anual de facultatea noastră. Toate aceste studii – chiar dacă unele dintre ele n-au făcut obiectul nișei mele de cercetare – au avut, totuși, ca punct de reper principal Sfânta Scriptură și cu precădere scrierile Noului Testament.

O atenție sporită am acordat activității Societății Biblistilor Ortodocși Români (SBOR) prin elaborarea de studii de teologie biblică și prin participarea la întâlnirile anuale ale acesteia, având bucuria și privilegiul de a organiza cea de-a patra întâlnire chiar la Alba Iulia. Studiile publicate cu prilejul acestor conferințe au încercat să răspundă la probleme importante ale Teologiei biblice, luând în considerare și celelalte două ramuri ale disciplinei biblice (Isagogia și Exegeza biblică). Aceste studii au fost publicate în reviste de specialitate (ERIH +) recunoscute în comunitatea academică.

Mi s-a spus, uneori cu tentă de reproș, că în scrisul meu se simt prea mult preocupări de ordin pastoral, un fapt care este adevărat și de care nu mă rușinez. Cine este sau cine va fi, în viitor, interesat de opera mea teologică (atâta câtă este până acum) va vedea, fără doar și poate, că ea nu se pierde în considerații pioase de tip omiletic și că nu poate fi catalogată nicidecum „propovăduire de amvon”. Sunt preot și profesor de Teologie și țin la aceste două calități și, cu mult efort și osteneală, am încercat să le onorez cum se cuvine pe amândouă, știind de la Sfinții Părinți că „teolog este cel care se roagă” și cel ce se păstrează într-o legătură vie cu Dumnezeu, Care are „cuvintele vieții celei veșnice” (In 6, 68) și Care „ne deschide mintea” spre înțelegerea Scripturilor (Lc 24, 45). Sper să-l fi făcut – și sper să-l fac în continuare – „viu și lucrător” (Evr 4, 12) în inimile studenților și ale credincioșilor mei și să fiu mereu gata să dau un răspuns pertinent oricui îmi cere socoteală despre credința pe care o mărturisesc și o propovăduiesc.

Pr. Conf. Univ. Dr. Alexandru Moldovan